

Самойленко Т.Г.,
старший викладач кафедри економіки,
Сумський національний аграрний університет

Samoilenko Tetiana,
Senior Lecturer, Department of Economics,
Sumy National Agrarian University

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Самойленко Т.Г. Проблеми та перспективи розвитку інноваційної економіки в аграрній сфері України. У статті розглянуто основні проблеми та перспективи розвитку інноваційної економіки в аграрному секторі України. Доведено необхідність прискореного переходу на нову стратегію інноваційного розвитку АПК регіону, орієнтованого на довгостроковий період, і вироблення нових підходів, адекватних такій стратегії, з урахуванням особливостей регіону. Досвід країн із розвиненою ринковою економікою свідчить про те, що наука, наукомісткі технології, активна інноваційна діяльність є вихідною рушійною силою всього господарського життя, що переважний приріст сільськогосподарського виробництва забезпечується за рахунок реалізації науково-технічних досягнень. Отже, стабілізація і подальший прискорений розвиток АПК неможливі без відтворення нових знань, тиражування досягнень аграрної науки, їх апробації та освоєнні у виробництві.

Ключові слова: інноваційна політика, агропромисловий комплекс, інновації, інвестиції, ефективність, державне регулювання, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність.

Самойленко Т.Г. Проблемы и перспективы развития инновационной экономики в аграрной сфере Украины. В статье рассмотрены основные проблемы и перспективы развития инновационной экономики в аграрном секторе Украины. Доказана необходимость ускоренного перехода на новую стратегию инновационного развития АПК региона, ориентированного на долгосрочный период, и выработки новых подходов, адекватных такой стратегии, с учетом особенностей региона. Опыт стран с развитой рыночной экономикой свидетельствует о том, что наука, наукоемкие технологии, активная инновационная деятельность являются исходной движущей силой всей хозяйственной жизни, что преимущественный прирост сельскохозяйственного производства обеспечивается за счет реализации научно-технических достижений. Следовательно, стабилизация и дальнейшее ускоренное развитие АПК невозможны без воссоздания новых знаний, тиражирования достижений аграрной науки, их апробации и освоения в производстве.

Ключевые слова: инновационная политика, агропромышленный комплекс, инновации, инвестиции, эффективность, государственное регулирование, инновационная деятельность, инновационное развитие.

Samoilenko Tetiana. Problems and prospects of development of innovative economy in the agricultural sector in Ukraine. The article discusses the main problems and prospects for the development of an innovative economy in the agrarian sector of Ukraine. Proved the need for an accelerated transition to a new strategy for the innovative development of the agro-industrial complex in the region, focused on the long-term period, and the development of new approaches that are adequate to such a strategy, taking into account the characteristics of the region. The development of scientific and technological progress and the activation of innovative processes play an important role in the agrarian sector. The experience of countries with developed market economies indicates that science, high technology, active innovation are the primary driving force of all economic life, and the predominant increase in agricultural production is achieved through the implementation of scientific and technological achievements. Therefore, stabilization and further accelerated development of the agriculture is impossible without recreating new knowledge, replicating the achievements of agrarian science, testing and mastering it in production, and participating in the development and examination of state and regional regulatory acts. An integral feature of innovation is the output of a competitive product on the market. Innovative processes in the agrar sektor have their own specifics. They are distinguished by a variety of regional, sectoral, functional, technological and organizational features. The conditions and factors contributing to the innovative development of the agroindustrial complex are the transition to a market economy, the availability of natural resources, significant scientific and educational potential, a large domestic food market, the ability to produce environmentally safe, natural foods. Thus, the innovative development of the agri-food sector of the economy is associated with the complex use of knowledge-intensive factors of production, which determine the technical and technological, financial and economic, organizational and management activities in order to ensure sustainably high competitiveness of the final products of the agri-food sector in both domestic and external consumer markets.

Key words: innovation policy, agriculture, innovation, investment, efficiency, state regulation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Пошук чинників та умов сталого розвитку економіки зводиться до їх конкретизації й узагальнення, що в останні роки найчастіше знаходить своє концентроване відображення в моделі інноваційної економіки. Перехід економіки в аграрному секторі виробництва до нового якісного стану в ще більшому ступені підвищує значущість інноваційної діяльності, проведення активної інноваційної політики, що дає змогу реорганізувати економіку та стати найважливішим чинником забезпечення умови для економічного зростання.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню проблем інноваційної діяльності присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. У числі останніх – Л. Водачек, Б. Санто, Б. Твісс, Р. Фостер, Й. Шумпетер та ін. Серед вітчизняних науковців слід відзначити О. Громова, В. Губенко, О. Жидяк, О. Ляшенка, В. Смолинського, Т. Уманець, В. Федоренко та ін.

Однак більша частина робіт цих учених носить переважно теоретичний характер або присвячена вирішенню окремих аспектів проблеми. Нині вже недостатньо розуміння того, що рішення цілої низки найважливіших соціально-економічних завдань для АПК неможливо без свідомого формування відносин із приводу створення та ефективного використання продукту інноваційної діяльності. Отже, наявність даних проблем вимагає логічного продовження вивчення галузевого складника інноваційної діяльності підприємств АПК, що й визначило напрям наукового дослідження.

Формулювання завдання дослідження. Мета статті – розробити науково-методичні і практичні рекомендації щодо формування стратегії управління інноваційним розвитком АПК з урахуванням галузевих особливостей його функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Агропромисловий комплекс (АПК) – один з основних (базових) комплексів в економіці країни. Станом на липень 2018 р. в агропромисловому комплексі України зайнято 3 млн. осіб. За даними державної статистики, за вісім місяців 2018 р. близько 77% українського аграрного експорту становить сировина. Щорічний урожай України – у середньому 60 млн. т зерна, з яких 40 млн. йде на експорт у вигляді сировини.

Фінансова криза загострила низку проблем, пов'язаних із державною підтримкою галузей сільського господарства, державним регулюванням цін на ресурси монополізованих постачальників і цінним свавіллям перекупників сільськогосподарської продукції за нерозвиненої ринкової інфраструктури агропромислового комплексу. Результатом стала інвестиційна неспроможність або навіть неможливість здійснювати відтворювальні процеси сільськогосподарськими організаціями. Як наслідок, відбувається зниження якості сільськогосподарської агропродовольчої продукції, яка втрачає свої конкурентні позиції [1, с. 94].

Інноваційний розвиток агропродовольчого сектору економіки пов'язують із комплексним використанням наукоємних чинників виробництва, що визначають техніко-технологічну, фінансово-економічну і органі-

заційно-управлінську діяльність для забезпечення стабільно високої конкурентоспроможності кінцевої продукції агропродовольчого сектору як на внутрішніх, так і на зовнішніх споживчих ринках. Генеральною метою інноваційно орієнтованої стратегії агропродовольчого сектору округу є: якісно новий розвиток і реалізація стимулів для ефективного виробництва сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства як матеріальної основи забезпечення економічного зростання агропродовольчого сектору, підвищення якості життя сільського населення та досягнення продовольчої безпеки території, підвищення конкурентоспроможності кінцевої продукції [2, с. 396].

У сфері розвитку стратегічних галузей національної економіки на рівні регіонів можна виділити три проблеми, які потребують свого вирішення:

1. Розвиток внутрішнього ринку, наприклад за рахунок переважного розвитку традиційних галузей регіону. Це дасть змогу досягти дві мети: розвиток місцевого виробництва і підвищення доходів, що підвищить платоспроможний попит на продукцію. Тут же необхідні й заходи щодо захисту місцевого ринку.

2. Імпортозаміщення на базі освоєння виробництва засобів виробництва для аграрного сектору на базі місцевих підприємств машинобудування.

3. Інноваційний розвиток аграрного сектору національної економіки.

Таким чином, сьогодні можна говорити про три складники, що лежать в основі сучасної інноваційної стратегії аграрного сектору національної економіки та АПК зокрема:

1. Розвиток товарної стратегії.
2. Розвиток і вдосконалення відносин партнерів-співвласників.
3. Перехід до стратегії планово-ринкової економіки.

Особливої актуальності набуває розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності в сільському господарстві для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва, досягнення продовольчої безпеки країни. Інвестиційно-інноваційна діяльність у сільському господарстві пов'язана з інвестуванням у сільськогосподарське виробництво інновацій, що являє собою системний і послідовний процес із реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, стимулювання інвестиційної активності господарюючих суб'єктів для забезпечення конкурентних переваг у прогнозованому періоді (на основі ринкової орієнтації).

Основною метою інвестиційно-інноваційної діяльності в сільському господарстві має стати створення оптимальних умов для розвитку та активізації використання інноваційного потенціалу на основі інвестицій. Інвестиційно-інноваційна діяльність у сільському господарстві передбачає взаємодію між суб'єктами з приводу генерування або трансформації об'єктів інвестицій (інноваційно-інвестиційних продуктів [3, с. 421]. Учасникам інвестиційно-інноваційної діяльності в сільському господарстві доцільно використовувати маркетингові прийоми і методи – від моменту прийняття рішення про інвестування до завершальної стадії інноваційно-інвестиційного проекту, що включає: передінвестиційну фазу (дослідження ринку інновацій та маркетингова оцінка проекту на основі SWOT-аналізу), фазу інвестицій (формування інвестиційного портфеля (витрати), вибір проекту);

експлуатаційну фазу (оцінка рівня окупності проекту відповідно до стадії життєвого циклу з урахуванням інструменту контролінгу – управління за відхиленнями), що дасть можливість отримати конкурентні переваги (економія тимчасового блага і витрат).

Провідником інвестиційно-інноваційної діяльності в сільському господарстві повинні стати консультаційні центри, які здійснюють функції моніторингу інноваційної діяльності. Центр повинен надавати консультаційну, методичну допомогу сільськогосподарським товаровиробникам із питань сільгоспвиробництва. Йдеться про допомогу в реалізації державних цільових програм із розвитку молочного, м'ясного скотарства, сільського туризму, зі створення та розвитку багаторівневої системи сільськогосподарської споживчої кооперації. Передбачається співпраця центру із укладенням дій із науково-дослідними, освітніми установами, асоціаціями, спілками, споживчими кооперативами, аудиторськими організаціями, органами виконавчої влади, місцевого самоврядування. Інноваційний вид діяльності центру повинен бути спрямований на реалізацію результатів прикладних наукових досліджень, заходів, що призводять до комплексних змін у галузі господарювання та способі життя сільського населення. Інновація як стратегічний складник інвестиційно-інноваційної діяльності господарюючого суб'єкта АПК необхідна для підтримки його конкурентних переваг у сільськогосподарському виробництві та відновлення стійкості відтворювальних процесів у сільському господарстві [4, с. 241].

Упровадження інноваційних технологій у сільськогосподарське виробництво реалізується за наявності інноваційно-інвестиційного проекту. Головною метою проекту є реалізація інновацій.

Щоб бути високоефективним, інвестиційний проект повинен носити інноваційний характер і бути успішно реалізований за наявності відповідного інвестиційного рішення.

Одним із перспективних напрямів є використання кластерних технологій у сільському господарстві. Інноваційний кластер – це цілеспрямовано створена група організацій, що діють на підставі центрів активізації наукових знань і бізнес-ідей, підготовки висококваліфікованих фахівців. Слід підкреслити, що інноваційний кластер являє собою підсистему інвестиційного комплексу, яка є частиною соціально-економічної системи, що активно розвивається. Зміни в інноваційній системі стимулюються змінами вимог ринку і націлені переважно на їх найбільш повне задоволення.

Важливим є введення в структуру інноваційного кластеру інфраструктури грошового капіталу, істотними функціями якого є: організація й обслуговування грошового обігу, об'єднання необхідних грошових ресурсів на конкретних перспективних напрямках і у сферах діяльності організацій – учасниць інноваційного кластеру, що дає можливість досягти стратегічних вигід, пов'язаних із підвищенням мобільності розвитку і реалізації технологічного потенціалу всієї групи. Відмінність інноваційного кластеру від інших форм економічних формувань полягає у тому, що організації кластера не йдуть на повне злиття, а формують меха-

нізм взаємодії, що дає їм можливість не втратити статус юридичної особи і при цьому співпрацювати іншими організаціями та за його межами. Кластерний підхід має низку переваг: значне стимулювання розвитку регіональної економіки, поліпшення торгового балансу регіону, збільшення зайнятості населення, зростання відрхувань до бюджету і т.д.; об'єднання базисних нововведень на певному відрізку часу і в певному економічному просторі та створення на цій основі системи передачі нових знань і технологій; допустимість використання різноманітних джерел технологічних знань і зв'язків; форсування поширення «сукупного інноваційного продукту» по мережі взаємозв'язків у загальному регіональному та економічному просторі; поліпшення рівня якості продукції [5, с. 239].

Водночас одним із найважливіших напрямів розвитку аграрної сфери є державна підтримка сільського господарства. Розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності повинен бути спрямований на:

- активізацію лізингової діяльності, що дасть змогу пом'якшити обмеженість фінансових ресурсів, здійснювати лізингові платежі за фіксованим графіком і спрощеним договірними умовами й схемами, зблизити інтереси держави та лізингових компаній, створити оптимальні економічні і правові умови для зниження ризиків та підвищення економічної ефективності галузей АПК;
- розвиток системи земельно-іпотечного кредитування в сільському господарстві;
- надання бюджетних позик, інвестиційних податкових кредитів, субсидування процентних ставок по кредитах;
- пільгове оподаткування;
- формування державної програми розвитку ринку сільгосптехніки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У сільському господарстві інноваційний процес виступає стратегічним чинником розвитку економічних відносин, що реалізуються в процесі інвестування, і в кінцевому підсумку орієнтований на отримання економічного ефекту. Він являє собою сукупність послідовних і/або паралельних процесів змін елементів економічної системи і взаємозв'язків між елементами, мотивованих зміною зовнішніх умов, передусім зміною вимог ринку, спрямованих на формування результатів, які найбільш повно відповідають цим змінам.

Інноваційний потенціал галузі потрібно розглядати як якісну інтегральну характеристику його здатності й можливості забезпечити реалізацію інноваційного процесу на сільській території і досягти стратегічних цілей розвитку засобами інноваційної економіки. У такому трактуванні інноваційний потенціал включає в себе такі види потенціалу, як технологічний, інтелектуальний, інформаційний, потенціал ємності інноваційного ринку і т.п.

Оцінку інноваційного потенціалу сільського господарства в поєднанні з інноваційними можливостями та розвитком інвестиційно-інноваційної діяльності можна зробити у вигляді реалізації інноваційно-інвестиційних проектів.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко С.А. Концептуальні засади інноваційного розвитку в системі управління підприємством. *Проблеми економіки*. 2016. № 2. С. 90-101.
2. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи : монографія/ Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2014. 516 с.
3. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / П.Т. Саблук та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
4. Сенів Б.О. Проблеми та перспективи інноваційної діяльності в Україні *Українська наука: минуле, сучасне і майбутнє*. 2011. № 16. С. 237-247.
5. Смолінський В.Б. Інноваційна діяльність підприємств аграрної сфери *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20.10. С. 238-242.